K13/21 F. Vilakazi.

327 (16)

1/15

1-15 *

name F. Vilakazi.
PP. 1-15

A. 327

3 | 2 | 327 (16)

28 JUN 1939

5/1 (1/-)

K13/21

Typed 9/10/39

my address Home address
Esididini School
P.O. Kalabasi
Dannhauser
Natal Province

Ukucupha izinyoni

kwelase nhla

1/15

Lokhu kuwumsebenzi onzima wabo bonke abafana kulele lasenhla. Kuthena ngelinye ilanga ngomqqibelo ngeza abafana bebebanga umlusi ndo ngamangala ukuthi yini kanti laba bafana babamba izinyoni. Kwehlukene ukuba njiba kwezinyoni. Nazo izinyoni azifani kukhona ezidla izinhlava ezinye amabele ezinye umbila ezinye amasundu ezinye amabelebele ezinye amacluwane ezinkulu. Mbanjena kukhona ezinye ezingachushwa. Lezi abafana bazi bamba ngokuzizingela. Kuye kumbengwane bebe kuphuma bonke abafana nezinja nezinduku zabo. Sekuzozondwa laphezande khona izinyoni. Kuye kushaswe izinyoni ezinye ngalezi. Imvenyane izintaku amaphuphu azozonke izinhlobo

327 zezi nyoni. Kunye kushawe
nezi Ikunkuna nama thende
le nezinye izinyoni nezinyama
zane ezinjengo nogwaja, nama
qina, izithentsha, ububibi; na
ma iwele nezingungumbane, ne
zanci nemi phleme, imbila
umazala izingwena, nezinoni no
nogolantethe bese bebona nezinyo
ka ophlephletwane, ubululu,
insuze, inhlangwane, wezima
nzi nemi hlumne, nezimfezi.
nezi mamba nezinye izinyoka.
abafana abaze baabi izinyoka
umabe zingela. Imamba inte
lakala kuba hlanti ngase ma
Komeni nase mahlanzeni. Kwe
sinye isikhathi umuntu uzwa
ngenja isikhali. Kanti ikhala
la njena isifile. Uwezothi uma
onunye ehamba ngakhona a
qaphelise. Kwesinye isikhathi
bayi bulale nenyoka leyo nge
zagile nange zinja ngoba phe
la izinye sezazi funda imi
khuba yezinyoka.

327 Izinyamazane lezi zwama
ukushawa ebusika. Kodwa
emazweni abantu zishawa
noma yisiphi isikhathi. Ukhula
meni akavumi ukuba ziba
lawe ehlobo ngoba zisuke zi
namachwane. Uyaboshwa
umuntu oshaya izinyamazane
ehlobo. Kuzothi lowo ohlabe
ne isezo bona ukuthi uyiphi
si ngempela. Kodwa kuyalisa
ukuzingela ngoba kwesinye
isikhathi abantu bayayi ba
nga inyamazane. Kwesinye isi
khathi bashayane ngezagile
balimazane. Inyamazane eyo
na ilwisa du inyamazane le
banjwe yizinja, ngoba kwesiny
e isikathi zijubamba ekhi
sithekeni. Manjena nezinja
zizokulwa zijibanga lenya
mazane nabantu futhi sebe
zophikisana baze balwe kodwa
Kwesinye isikhathi izinja zi
yedle ziyi gede. Abanye Abalu
nye bebhunele umpella ekuzi
ngeleni.

327 Umuntu onembayo oyena
eyibona kahle injamazane
yakhe. Uma mhlawumbe ilso
nakhale izinjeni ezimbili akwa-
ba naqiniso ukuthi iyiphi
eyibambile abanini bezinja
bayaye hlukaniselana. Noma
mhlawumbe ibisi ishawe omu-
nye yahamba kodwa leyoku-
yese ibanjwa inja yomunye
kuye kwehluka nuselwane la-
pho. Kuyinto emnandi u-
kuzingela. Yingako abanye a-
bantu befuye izinja ngazinin-
gi. Aziphiwa izinja uma kuyo-
zingelwa. Zilalla ziphiwe kha-
ncane. Umase kuzingelwa
kuye kugelelwane kubakhu
na izimpondo nezifuba. Kuha-
njwa kancane. Izinja zuyaba-
njwa ezinye ezihamba kakhu-
lu. Ezinye zihamba ngapha-
mbili kwababanninizo. Akusiwo
na umuthetho ukuba inja yo-
munye umuntu ihamba nga-
phambi komunye umuntu.

K13/21

327 Izinyoni nazo zizingelwa nje
ngazo izinyamazane. Kodwa
kufuneka umuntu onethoma
ezinyonini ngoba ngaphandle
kwaloko omunye akabuyi na
lutho. Kulukhuni ukuba inja
ibambe inyoni ngoba iyandi
za. Kufuneka umuntu aye
khule ngesaqili. Ukuncemba
loku kumuntu ukuthola
ekwaluseni uma kushawa
umkathu lomujukii jelo lezi
nduku namatshe. Nese kusha
yeni wona amaphu. Kunje
ngayo induka umfana uyifu
nda ekwaluseni. Umfana umu
fana akhulela esikoleni
obona kala ngako ukunga
yazi induku nalngo. Kuba yi
Izwbala. Amasihunga athola
lkala uma kudliwa iphapha
aze akule nabo ubushinga
babo. Nakuwona amatshelela
kusekhona ayazijo imipela
induku nangobba futhi kukho
na amanye adaklakhile izi
ndlebe.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

327 abanye abantu babuya
nezinningi izinyoni ngenda
ba yokuncemba. Izinyoni
ezivamile ukuahlayelkaile
zi izakwace ongogo nemathe
ndele nemi jikejeke nezimpa
ngele. Ikahkhulu umuatina
inja iwazwa kahle umuka
ondo wenyamazane nowezi
nyoni. Futhi inyamazane
iyephuza ukuzwa okuzayo u
mmalina. Zonake izipangele
azikwazi ukundiza kakhu
lu umma izulu lina. Izinja
ezinye ezifundiswe kahle ziya
zizi ngelela zibuye nabo ono
gwaja nomza iyipha inyamaza
ne. okubi yonigoba zibuye zi
bambe izinkwu futhi zizingele
nase zindaweni zabantulopho
bese kuvela amacala odwa
Sengikhuluma ngokucup
ha izinyoni nazo bebu izinya
mazane hoku kwenza kuba
ne kuba fana abelusayo
nakunna phisi impela ezi
nyamazane.

327 Izinyoni Indlela yokuqala yokubamba izinyoni eyokubopha ngesifu. Umma uzobopha ngesifu kufuneka inhlava, izingcipho, umbeko netshe elihle eliyisicaphasikhulu. Usuzobopha umase kuphele konke lokhu. Ikakhulu izinyoni ezibanjwa ngenhlava ilezi: umtholi; umncelu ingomfi; uncede amahlekohloko, amaqwayingwayi, amagekhane umvemve intaka namathithiwoye. Ezinye aziwanile ukubanjwa ngesifu kuye kuthi abafana ngesikhathi sase busika uma izinkomo zidla amahlanga. Bafunisane nezinhlava lapha izinkomo sezi buqe ngakhona. Phela izinhlava zisuke sezihlezi phansi ezigwini zezinhlanga kulesi sikhathi sase busika. Uzothi uma uyithola umcaphi bese ehleza uthi kanane ayifake ezwa khona

327 kulolothi usezolu faka
ngaphansi kubesifu manje
na, inhlava isondele pha
kathi impela etsheni. Useza
cupha ngezi ngcipho nange
mbeko. Umbeko yenzela uku
thi inyoni ingakwazi ukuyi
thatha kalula inhlava. Uwona
futhi umbeko othi ungathi
nteka noma inhlava ingaka
thinteki beselewa itshe isiba
njwa masishane. Uma inyo
ni isibanjiwe kuthiwa ikwebe
kwami. Umuntu uyibona ese
kude phela ngoba iyabela ngesi
sila esimhlophe. Umasebiwile
isifu kuthiwa sishile. Uma
kungabanjwe kuthiwe zinyo
nkele kwami. Usuzo phinda
futhi ucuphe ufake nenhlava
uma ziyi nyakele. Manjena
usuzo chuphisisa impela u
ma ibuya isizozi phonsa njen
a icamange ukuthi izonyo
nkela futhi kanti ca. Nawe
uye uhlale usubekile. Ezinye
ntazo zihlaka niphile.

327 zilubosha ngemuva uthi luve
nhlava zinga ngeni ngaphansi
kwesifu. Kokunye ziyasishi
sa isifu. Sethuntela. Umbeko
kuqala. Uma ibona ukuthi
asishi isizongena ilume nsa
gede bese ixuma uphumele
ngaphandle. Isizoqalaza ibu
ye iphindele futhi. Kwesinye
isikhathi zigcwale kulesosi
fu mhlawumbe zinyonke mu
hlawumbe kubanjwe zibe mbi
li ngokuphangelana. Abanye
bakhamba zibe uthwenty, aba
nye bajalo ngaphansi nomanga
phezulu kwaloko. Uma inyoni
ibanjiwe kuhle uyimbele e
duze nesifu sakho sengathi
uyawushonisa umugodi. Kuzo
thi uma zize zaningi uzi
mbele zonke lapho. Kuzotha
ntambama uma sezibuya izi
nkomo uzozo zikhuphazo
nke manjena. Sebezohawuka
la abanye abafana. Kuye
dhulwana mhlawumbe ayenda a
be bambe kakhulu izitalo uya

ehlobo bamunci thele aba
327 nye abafana. Uzothi uma
efika ekhaya kunjise azethule
zonke lezonyoni. Usezozosa u
yise, kuthi umvemve ayinike
osalukazi ngoba inyoni yeza
lukazi leyo. Zothi uma sezi
vuthiwe zonke izinyoni azi
ngume amakhanda awani
ke lowo ozibambile izinyoni
nezingingila ezalowo obambile
kuzothi-onga bambanga lu
thi amunciphe yena. Usezommu
bonga uyise. Noma ezwohaye nge
zagile udla amakhanda azo
nezingingila. Kufana nenja
uma ibambile amathumbu
iwadla yodwa noma thambo
lenyamazane noma inyoni enku
lu enjengo mpangele, nezinja
sezifani ukuthi uma kubanjw
e emfe azinaku thola lutho
zona ezingabambanga. Inyama
yenyamazane ayidliwa ngukuwe
langa idliwa ngakusasa ikiphe
kwe yonke kade idliwe.

Olunye futhi uhlobo loku
327 bamba zona izinyoni. Umu
ntu umba umgodi olingani
sele ubungakho balezo zinyo
ni aziculphile. Uzoba nundle
kancane njena ubeke phansi
usuzothatha ama bele noma
umbila njenge zikudlayo. Usu
zothela okuncane ngaphandle
e wenzele ukuthi yikhona zizo
donseka. Zothi uma ibona
ophakathi inyoni bese uyange
na ngendloko noma ngekhanda
ayisenaku kwazi ukuphuma
futhi. Kwenjenje isikhathi u
yifunana isezwa kokunyenja
lo isifile. Ayikwazi ukuphunde
la emuva. Uma ikeya ngena
neyidla imhlava ziyenziwa futhi
kanjalo. Into njena imhlava
uyifaka othini ukuze ingakhu
phuki. Futhi uma usuke
wayi bulala imhlava azi
yithandi kahle izinyoni. Zi
funa lena esezwa imhla
va. nasesifini kunjalo zi
thanda esezwa.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

327 Olunye futhi uhlobo lokucu-
chupha uthatha izinkobe zo-
mbila noma amabele usuzo
wa bobosa nawo amabelela-
wo ubuso ufaka intambo ku
wona. usuyi bethela phansi ka
khulu esiqxotsheni. Izathi uma
'a ifika inyoni besi idhla nga
kuphanga. Kufuneka intambo
encane engango hala. Izathi u-
ma isidlile inyoni, ibisi idonsa
icamange ukuthi kuze khumu-
ka intambo isizodonsa kakhu
ulu impela. yenzela ukukhu-
mula kuze kuze noma thu-
mbu ayo ibise iyafa njalo. Ku-
vamisile ezingomini ezinkulu
ezidla umbila. Kukhona no-
kuchupha ngomdxaka noma
ngenofi. Izinyoni ezibanjiwe
ngokuchupha aziculthwa izinsi-
kba ngoba ezinye azuyi ngala-
pho kukhona. Izinsikba zezi-
nye izinyoni. Futhi abadalaba-
thi ukusizi lahlela inhlanhla
yokubamba izinyoni uma uy-

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

327 Uyicithile. Kunje ngokukhu
lumela inyoni emuthilweni. Ayi
khulunyelwa inyoni emuthilweni
isuke yemukele. Uma uyitho
lele kufunika ubophe amafi
ndo. Kama findo kuhle abeku
de nesidleke senyoni. Uma ese
duzana baye bayi thathele aba
nye. Kuhle kube ukwazi kwa
Kho kuphela. Nezingane unga
zitsheni ngoba zoyikhulumela
emuthilweni. Kufana nokuthela
amasi eziko inkomo iye iga
zuke imibele kufane noma ince
lwa imbulu. Futhi ukuletha u
bumba ekhaya akuvunyelwe
ngoba ziyadabuka izinkomo
imibele. Nesonjoni uma uyi
tholele awuyi sitheli uyenga
mele ngesithunzi ngoba isuke
imukele. Nama qanda awuwa
thinti ngoba iye izwe ngephu
nga ukuthi ukhona abethi
nta amaqanda. Ukuchupha
kwenomfi kona kungconoim
pela. Kodwa kuvuma uma ili

327 gugubele kuphela. Umali li
lbalele akuvumi ngaba inyoni
iyancibi lika ingabambeleli. Ku
lthatwa izinti zicome bese mhla
wumbe ufake ukudla phaka
thi kulezo zinti ~~noma~~ wenze
esidlekeni sayo. Isizonundeka
inyoni. Izolthi ngaku nindeka
bese yehlaleka nakundiza. Uma
ucupha ngono yaka uyawu fihla
ungabonakali bese uthela uku
dla phezu kwawo noma ubophe
le indhlava olumini. Izolthi
uma ithi iluma inhlava bese
iyabanjwa. Kwoninye isikhathi
ayacupha ngogibe uma inezi
dleke: ukubamba ngogibe ngu
kuvamise kuma Gedezi ne zi
ntaka. Ugibe lwenziwa ngomna
shoba wenzi nkomo omuny
ama woma ongasheshi uku
bonakala. Ukuthathwa imicu
emibili iphothwe ukuze inga
dabuli inyoni uma isiba
njiwe. Abafana bayazi funela
futhi izinyoni. Uyaye athi

327 ao angabona inyoni noma
iphethe ukudla usezo lala phi
ansi ayibeke lapho iyongena
khona usezo thula isikhashana
aze abone ukuthi manyènai
siphakathi impela. Usezo gond
a lapho ingenekhona. Isizoku
ethuka inyoni ngokwethuka
kwayo usezo yobeka lapho iphume
khona. Nebala usefumana
isidleke sayo. Uma inamaphu
phu iyibona ngoba iphethe
ukudla emulonyeni. Usezokwazi
ukuthi inamaphuphu. Uma
inamaphuphu kaswele kele
umuntu agaphelise impela ngo
ba ethifuna ibapha abantwan
a igqume masishane. Omunye
engabone ukuthi isibaphile
abantwana. Isizo buye uyofu
na futhi ukudla. Uma aba
ntwana besebe ncane benga
kaboni iyaye ikhale kancane be
se bayakhamisa abantwana
nabafana bayabapha abantwa
na benyoni uma befuna ukuba
bashesha bakhule. End.S 327

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.